

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

МОШТАГ ЄВГЕНІЯ СЕРГІЇВНА

УДК 811.161.2'42:821.161.2-311.8

**СТИЛІСТИЧНО-ДИСКУРСИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА
СУЧАСНОЇ ЖІНОЧОЇ МАНДРІВНОЇ ПРОЗИ**

10.02.01 – українська мова

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Трифонов Роман Анатолійович,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
доцент кафедри української мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Колоїз Жанна Василівна,
ДВНЗ «Криворізький державний
педагогічний університет»,
завідувач кафедри української мови.

кандидат філологічних наук
Лептуга Олена Костянтинівна,
Національний університет цивільного
захисту України,
в.о. доцента кафедри мовної
підготовки.

Захист відбудеться «28 грудня» 2017 р. о 10.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.053.05 Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 221-А.

Із дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди за адресою: 61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2, ауд. 215-В.

Автореферат розісланий 27 листопада 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. В. Щербакова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Особливий різновид сучасної української прози становлять подорожні нотатки, що передають досвід мандрів, світопізнання, а також самопізнання людини через знайомство з новими місцями світу. Цей жанр є своєрідним лінгвостилістичним феноменом, що заслуговує на спеціальне дослідження. Ми розглядаємо в дисертації ті подорожні художньо-публіцистичні українські тексти, авторами яких є жінки: Леся Воронина, Марина Гримич, Ірена Карпа, Леся Олендій, Ірен Роздобудько, Анна Яременко. Ці видання, що з'явилися в 2010–2016 рр., стали резонансними й знаковими, позначили нові етапи в розвитку жанру. Леся Воронина й Ірен Роздобудько описують свої подорожі до найрізноманітніших країн світу як набір загальних вражень; Марина Гримич пише про Бразилію після відвідання цієї країни в складі етнографічної експедиції, метою якої був опис життя й культури української діаспори; Леся Олендій передає суб'єктивні враження від Італії після одруження з італійцем; Ірена Карпа розкриває особливості подорожей світом із маленькими дітьми; Анна Яременко розповідає про свій місіонерський досвід у Східній Африці серед місцевого населення. Отже, основу кожної книжки становить певний специфічний тип життєвого досвіду, осмислений крізь призму світогляду й типу мовної особистості. Різняться й ідіостилістичні риси авторського тексту. Але спільною є ситуація, коли жінка опиняється в новому просторі, реагує на нього, спирається на свій культурний багаж і створює власний наратив, використовуючи відповідні мовні засоби.

Водночас «на початку ХХІ ст. [...] подорожні записки залишаються найменш дослідженим різновидом художньої науково-популярної літератури. [...] Подорожні твори розвиваються, а це значить, що в них можлива поява нових форм, передумовою чого є активна взаємодія між собою різних жанрів»¹. Постають також нові мовні форми на ґрунті взаємодії стильових канонів та ідіолектних особливостей. Усе це зумовлює **актуальність** запропонованої дисертації. Жанр подорожніх нотаток (мандрівної прози, тревелогу) посідає помітне місце в сучасній українській літературі non-fiction, його мовні форми зумовлюються багатогранністю сучасного глобалізованого життя й становлять інтерес для вивчення, водночас вони впливають на широкі кола читачів і в певний спосіб формують їхню мовну картину світу.

Сучасна українська жіноча проза привертає увагу науковців як гендерне, літературне і лінгвостилістичне явище (О. Башкирова, В. Гасанова, К. Ісаєнко, Т. Кисла, Л. Лавринович, Н. Левицька, З. Міт'яй, І. Насмінчук, Г.-П. Рижкова, Л. Семак, Т. Тебешевська, С. Філоненко). У мовознавчому аспекті дослідники

---

¹ Розінкевич Н. Подорожні записки Марини Гримич «Бранзолія» як приклад української наративної літератури «belles non-fiction» // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. Філол. науки. 2015. № 6. С. 57.

відзначають широкий діапазон мовних засобів за їхньою стилістичною та генетичною типологією. На думку Т. Должикової, у текстах сучасного жіночого роману «практично немає меж поміж різними стильовими потоками, поєднання яких створює еkleктизм художньої мови»². Ця риса властива й іншим жанрам.

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами і темами.

Роботу виконано в межах наукової теми кафедри української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Аналіз системи рівнів української мови XVII–XXI століть». Тему дисертації затверджено вченою радою філологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (протокол № 3 від 24 жовтня 2014 року).

Мета роботи – визначити та описати провідні мовні засоби, що утворюють стилістичну й дискурсивну своєрідність сучасного українського жіночого тревелогу.

Реалізація визначеної мети передбачає розв'язання таких основних завдань:

- 1) окреслити базові антропокультурні характеристики тревелогу на стилістичному та дискурсивному рівнях;
- 2) розглянути види та функції експресивних засобів;
- 3) визначити способи реалізації авторської оцінки, описати провідні типи оцінних значень та їхні вербалізатори;
- 4) виявити ознаки інтертекстуальності та інтермедіальності в тревелогах, розглянути їхні мовні втілення.

Об'єктом дослідження є мова сучасного українського жіночого тревелогу, **предметом** – мовні одиниці, що експресивізують текст, передають авторську оцінку дійсності, формують дискурсивні зв'язки у просторі інтертекстуальності та інтермедіальності.

Матеріалом для дослідження стали тексти шістьох книжкових видань 2010–2016 років вищеназваних авторок. Загальний обсяг текстів – понад 1000 сторінок, обсяг залученого до розгляду мовного матеріалу становить понад 1500 мікроконтекстів.

Методи дослідження. У роботі використано методи стилістичного аналізу (для виявлення стилістичних функцій засобів), семантичного аналізу (для опису семантики мовних одиниць), дискурсивного аналізу (для встановлення зв'язків тексту з іншими текстами і позатекстовими, невербальними феноменами).

---

² Должикова Т. Світ жінки у її мові (про лінгвостилістику сучасної феміної прози) // Культура слова. 2011. Вип. 75. С. 74.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше в українській лінгвістиці сучасні українські жіночі тревелоги розглянуто як єдиний комплекс текстів. Виокремлено їхні базові стилістичні та дискурсивні особливості, показано зумовлений жанром взаємозв'язок та ідіостильові риси, що відображують авторське сприйняття дійсності. Доповнено класифікацію подорожей і породжуваних ними текстів-тревелогів, виділено головні концепти, що формують когнітивний простір дискурсу мандрівної прози. Уперше розкрито роль інтертекстуальності й інтермедіальності в сучасному українському жіночому тревелозі, чим уведено тексти цього жанру в національний і глобалізований лінгвокультурний контекст.

Теоретичне значення роботи. Робота уточнює знання про тревелог як інтерстильовий феномен і як тип дискурсу, розкриває його мовостилістичні риси на українському матеріалі, доповнює теорію експресивності, оцінки, прецедентності, інтертекстуальності та інтермедіальності.

Практична цінність. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані в написанні монографій та навчальних посібників, у викладанні курсів практичної стилістики української мови, дискурсології, спецкурсів з експресивності, аксіологічної лінгвістики, мовних аспектів інтертекстуальності.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації апробовано на засіданні науково-методичного семінару кафедри української мови Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, а також у формі доповідей на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання» (Кіровоград, 26–27 березня 2015 р.), Всеукраїнській науковій конференції «Слово – текст – мовна картина світу», присвяченій 180-річчю від дня народження О. О. Потебні (Харків, 5–6 листопада 2015 р.), XXV Міжнародній науковій конференції «Мова і культура» (Київ, 20–22 червня 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Езикът в координатите на масмедиите / Language in the Coordinates of the Mass Media» (Варна, 6–9 вересня 2016 р.), VII Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Діалог мов – діалог культур. Україна і світ» (Мюнхен, 27–30 жовтня 2016 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Світова література в сучасному науковому дискурсі» (Харків, 10–11 листопада 2016 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації висвітлено в шести наукових публікаціях, серед яких чотири – у фахових періодичних виданнях України, одна – у закордонному періодичному виданні, іще одна – у збірнику тез міжнародної конференції.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаної літератури (172 позиції). Обсяг дисертації – 181 сторінка, з них основного тексту – 161 сторінка.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність дисертації, її зв'язок із науковими програмами, планами і темами, названо мету і завдання дослідження, його об'єкт і предмет, матеріал, а також описано методику, використану під час роботи; схарактеризовано наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, подано інформацію про їх апробацію.

У розділі 1 «Лінгвістичні аспекти дослідження українських тревелогів» здійснено огляд основних наукових підходів до розуміння базових понять дослідження, сформовано власне уявлення про необхідну систему термінів і взаємозв'язки її елементів.

У підрозділі 1.1 «Тревелог як тип тексту і дискурсу» описано підходи до жанру. Популярний жанр тревелогу, або подорожніх нотаток, перебуває на перетині мас-медіа і літератури, відповідно, в стильовій системі він також має порубіжний статус. Аналізуючи його стильові ознаки, можна простежити вияви як публіцистичні, так і художні. За О. Пономаревим, у тревелозі, з одного боку, подібно до публіцистичного стилю, об'єктом викладу «є явища всіх ділянок життя людини – від картинок побуту до подій історії й світової політики», з другого боку, подібно до художнього стилю, характерною ознакою є «гранична чуттєва конкретність при відтворенні образів людей та явищ навколишньої дійсності, глибока виразність, емоційність, картинна мальовничість»³. Ми наголошуємо на міжстильовому характері тревелогів, що підтверджується і нашим дослідженим матеріалом, і думками вчених. На такій самій межі існує тревелог і в дискурсивному просторі, оскільки тревелоги можуть поєднувати всі види оповіді і дискурсів: географічний, політичний, історичний, лінгвістичний та етнологічний (А. Майга).

Термін «тревелог» є відносно новим у гуманітарному науковому знанні, його внутрішня форма прозора: англійський компонент *travel* – подорож, мандрівка – поєднується з інтернаціональним компонентом грецького походження *logos* – слово; модель утворення терміна підтримується концептуальними поняттями комунікативістики: монолог, діалог, полілог. Чітко дату та обставини виникнення терміна встановити важко, але найімовірніше, що його постання припадає на початок ХХ століття і стало результатом спроб знайти універсальний відповідник надслівних номінацій *travel review*, *travel book*, *travel writing* і подібних (В. Русаков, О. Русакова, Г. Шпак, F. Doloughan). Цей стислий термін заповнив важливу лакуну в гуманітарній терміносистемі і став її невід'ємною частиною. Він успішно співіснує і конкурує в науковому вжитку з термінами «подорожній нарис», «мандрівна проза» і подібними. Ми вважаємо термін «подорожній нарис» вужчим за «тревелог» (він позначає лише один із жанрів, різновидів

³ Пономарів О. Стилістика сучасної української мови. Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2000. С. 12, 15.

подорожнього письма), а терміни «мандрівна проза», «подорожні нотатки» більш-менш синонімічними «тревелогу».

Дослідники підкреслюють експресивність тексту тревелогу (Н. Білецька), відзначають, що суб'єктивність вражень зумовлює урізноманітнення наративних стратегій і реалізується на рівні тексту в розширенні функцій діалогу, зменшенні дескриптивної складової, психологізації оповіді, заміщенні портретної та етнографічної дескрипції, акцентуації авторської рефлексії, переживань та оцінок, в іронічних та сатиричних модусах, трансформації лінійної моделі наративу, ускладненні наративно-мовленнєвої техніки (особові займенники, метатекстові елементи, марковані синтаксичні форми) та інших характеристиках (О. Юферева).

Типологію тревелогів на сьогодні ще не здійснено, є лише окремі спроби окреслити різновиди жанру. Так, Ю. Полежаєв виділяє релігійний і світський тревелоги. А. Іванова відзначає можливість ґрунтувати класифікацію тревелогів на різновидах подорожей, як-от: відкриття нових земель і народів; етнографічні подорожі; екстремальні подорожі; освітньо-пізнавальні; мовні; еко-натуралістичні; паломництва; «подорожі-як-ліки» і «в-пошуках-себе».

Тревелог як тип тексту і дискурсу передає численні враження людини від навколишньої дійсності, надаючи їм текстової форми. Сама природа подорожі та оповіді про неї передбачає певну мозаїчність викладу, що ставить проблему виділення домінант у цілісному аналізі тексту. Ми вважаємо, що в основі такого аналізу повинні лежати ключові поняття, крізь які й пропускаються будь-які життєві враження подорожнього: людина і культура, – тобто слід установити антропокультурну домінанту. Таку домінанту визначено в підрозділі 1.2 *«Експресивність, аксіологічність, інтертекстуальність – антропокультурні характеристики мови мандрівної прози»*. Розглянуто теоретичні аспекти зазначених понять, що є лінгвальними носіями суб'єктивного змісту та знаками освоєння культурного простору. Методологічною основою підходу до зазначених явищ стали праці В. Чабаненка, Н. Бойко, Н. Арутюнової, Т. Космеди, О. Селіванової, Н. Фатєєвої, О. Рябініної (Лептуги), В. Просалової та ін. Виділено три типи експресивних засобів: засоби з інтенсивно-параметричним компонентом, з образним компонентом, зі стилістичним компонентом (в останньому випадку мовний знак набуває особливої експресивності в іншостильовому оточенні, у нетиповому контексті). Прийнято класифікацію оцінок на загальні і часткові за Н. Арутюною. На основі праць попередників узагальнено типологію засобів інтертекстуальності, серед яких: цитати (з атрибуцією і без неї); алюзії – запозичення певних елементів попереднього тексту, за якими відбувається їх упізнавання в тексті-реципієнті; перифрази (лише ті з них, у яких не втрачено відчуття «чужого слова»), цілі тексти (у прямому відтворенні або в переказовій формі з різним ступенем компресії).

Розділ 2 «Експресивність як засіб посилення передачі подорожніх вражень» розглядає важливу роль експресивності в текстопородженні, що пояснюється прагматичною інтенцією, яка постійно перебуває у фокусі уваги мовця: передати свої враження якомога ближче до реального переживання, викликати відповідні емоції й відчуття в читача. На мовному рівні ця риса має цілу низку засобів утілення.

Подорож – це час інтенсивних переживань, інтенсивного набуття досвіду, тому подорожні враження фіксуються в експресивних одиницях з інтенсивною семантикою. Такі одиниці можна зустріти в усіх досліджуваних тревелогах. Найчастіше інтенсивність передається через означення, які мають у своїй будові відповідні формально виражені засоби: суфікси («...*щоб світ нарешті дізнався про багатющу стародавню культуру*» [Л. Воронина]; «*смачнючі єгипетські страви*» [Л. Воронина]), префікси («*Бог все одно Мегавеликий, Мегасильний і Мегакрутий! І Він переніс нас в Африку на Своїх дивовижно сильних руках!*» [А. Яременко]). До нейтральних прикметників, які передають позитивну якість предмета, додаються в ролі інтенсифікаторів прислівники: «*пересолоджений і нереально смачний масала-чай*» [І. Карпа]; «*стерильно чисті вулички*» [І. Роздобудько]. Семантику інтенсивності передають також фразеологізми: «*Виявилось, що тут стільки цікавої та цінної інформації, що працювалося за принципом “очі завидючі, руки загребучі”*» [М. Гримич].

Під час подорожі мандрівник часто шукає пригод, екстремальних вражень, і їх опис також увиразнюється інтенсифікаторами: «*Потім без жодного попередження вся ця поперечна конструкція зрушилась донизу у вільному леті! Можу сказати одне: я міцно стисла зуби, щоб з рота раптом не вилетіли кишки. Можливо, це не дуже естетична констатація враження, але – найвлучніша*» [І. Роздобудько]. Інтенсифікація відбувається на рівні надфразної єдності, а семантичним центром є описове речення з соматичною лексикою, що активізує уяву читача.

Важливими складниками описів дійсності, у тому числі нових вражень від неї, є мовні засоби з семантикою параметричності. Параметричність базується на поняттях великого і малого, вузького і широкого тощо. Наприклад: «*Під вікнами нашого готельного номера шелестіли листям височезні дерева – пальми й фікуси. У мене точнісінько такі ростуть удома в горщиках, тільки домашні **разів у десять менші**. Відчуття таке, ніби тебе переселили у **гігантську** оранжерею*» [Л. Воронина]. У вираженні параметричності в тревелогах значну роль відіграють прикметники з відповідними афіксами безвідносної міри ознаки: «***Величезний** Петро сидів на **величезній** здибленій коняці*» [Л. Воронина]; «*...**здоровенні** – для великої родини – хлібини у вітрині магазину*» [Л. Олендій]. Такі прикметники здебільшого позначають великий розмір конкретних предметів, вимірюваних величин.

Ще одним засобом увиразнення на параметричній основі є уявне моделювання та опис гіпотетичної ситуації, тоді експресивний засіб має предикативний, реченнєвий характер: *«Не перестаю дивуватися властивостям африканських велосипедів! Здається, якби їм на багажник учепити будинок – навіть і тоді вони змогли б їхати!»* [А. Яременко]. Цей засіб теж передає загальне враження незвичайності пережитого досвіду і набутих знань, а також посилює гіперболічну семантику «очуднення».

В аналізі метафор у мові подорожньої прози ми виходимо з «осмислення метафори як засобу пізнання дійсності, організації досвіду, образної форми раціональності», а саме з того, що «метафора виникає під час вирішення проблемної когнітивно-номінативної ситуації, коли людина, спираючись на уяву, формує образи і смисли, яких раніше не існувало» (Л. Кравець). У цьому контексті особливо важливим є гносеологічний підхід до метафори з урахуванням того, що в подорожі для суб'єкта часто на перший план виходить саме пізнавальна діяльність. У ході цієї діяльності мовна метафора разом з іншими лексичними засобами бере участь у членуванні світу й репрезентації дійсності (Г. Склярєвська). Саме такі процеси і явища, відбиті в мові, спостерігаємо в досліджуваних тревелогах.

Класифікація метафор здійснюється переважно за сферою-донором, з якої походять метафоричні значення. На основі праць про метафору (О. Чудінов, Х. Дацишин, Л. Павлюк та ін.) ми розробили таку класифікацію метафор: антропоморфні (уподібнення неживого предмета до людини), соціальні (уподібнення людини до людини за ознакою соціальної ролі), зооморфні (уподібнення до тварини), натурморфні (уподібнення до природи, здебільшого неживої), предметні, речовинні, просторові.

У стильовому плані в текстах тревелогів переважають, як ми вже зазначали, елементи художнього та публіцистичного стилів. Отже, лексичною їх основою є нейтральна лексика, а також образні засоби, що походять із вищезазначених стильових парадигм. Стилістика тревелогів розрахована на широкого, але достатньо інтелектуального й охочого сприймати нові знання читача. На загальному стильовому тлі вирізняються іншостильові елементи, стилістично марковані засоби. Вони в такому контексті набувають особливої експресивності. Найчастіше вживаними іншостильовими вкрапленнями в тревелогах є розмовні слова та фразеологізми. У Лесі Ворониної вони відіграють роль виразників конотативних відтінків, насамперед зневажливо-іронічного: *«Ще донедавна для пересічного українця Польща була велетенським базаром, куди можна було привозити й продавати всіляку хурду-мурду»*; *«Адже така нагода трапляється лише раз у житті – коли горять синім полум'ям пупівки, від яких відмовилися багатенькі буратіни»*.

В Ірени Карпи привертає увагу частотне використання вульгарної, лайливої лексики, основною функцією якої є передача негативних емоцій:

«Приїхали, дістали намет, а він якоїсь дуни зламаний на самій осі»; «В готель нам іти, ясна річ, запаadlo». Це вважаємо особливістю ідіолекту і водночас способом найбезпосередніше, на думку авторки, передати емоції від стресових ситуацій, що трапляються в подорожі.

Водночас у двох названих авторок, у яких найчастіше зустрічається розмовна і вульгарна лексика відповідно, найчастотнішими, за нашими спостереженнями, є й випадки вживання книжної лексики та кліше. Такі засоби теж навантажені стилістично. Наприклад, у макроконтексті цитати Ірени Карпи, наведеної останньою в попередньому абзаці, ужито вислів *«проблема житла, як і в більшості українців, постала дуже гостро»* з публіцистично-бюрократичним кліше. Разом усе це виконує функції комізму і мовної самопрезентації оповідачки. Узагалі треба відзначити, що на ідіолект Ірени Карпи справляє певний вплив мова соціальної та економічної аналітики, журнальної публіцистики і подібних жанрів. Засоби звідти авторка вклинює у свій текст саме заради іншостильової експресії: *«...бодай совість лишили чистою перед туристом – не останньою, гадаю, складовою швидкозростаючої економіки Індії».* Психологічні кліше зустрічаємо в Лесі Ворониної: *«Якось у тяжку хвилину сумнівів та рефлексій я винайшла новий вид навколосвітньої мандрівки – поетапний».* В усіх зазначених випадках на мовному рівні реалізується комізм контрасту.

Подорож – це ситуація міжкультурного контакту, коли відбувається знайомство людини з новими для неї виражальними засобами чужої мови. Найяскравіші з них стають частиною мовної організації тексту. Такі одиниці передають специфічну експресію невідомого, незвичного, екзотичного. Передусім це стосується власних назв, частіше – географічних, рідше – особових. Основною стратегією їх уведення в текст є опис або принаймні зазначення конотацій і асоціацій, які виникають у зв'язку з фонетичною формою слова, наприклад: *«Італійська мова така ж милозвучна й співуча, як українська. Окремі її власні назви своїм оригінальним ніжним звучанням огортають міста ореолом таємничості. От Генуя – італійською вимовляється Дженова – така ж солодко-звблива, як торт “Смерекова хата” – ззовні ілюзорна хатинка, вкрита снігом сметанно-вершкової маси, а всередині – вишнева насолода»* [Л. Олендій].

Також подорож стає засобом закріплення конкретних асоціацій за вже відомими словами, які в індивідуальному лексиконі позначені експресією загадковості. Ми кваліфікуємо такі слова як агноніми (термін В. Морковкіна й А. Морковкіної – мовні одиниці, що незрозумілі або недостатньою мірою зрозумілі носієві мови). Подорож стає моментом розширення розуміння слів, тобто вони втрачають агнонімічний статус, і на цьому також може будуватися їх підвищена виразність: *«Керала ще сто років тому підманювала до себе мою увагу отими своїми таємничими backwaters. Що це за такі “задні води”,*

думала я, і чи є там море взагалі – а то все про беквотерз та про беквотерз путівники пишуть і фотки показують. Де-факто ж ми потрапили на цілком собі нормальний океан, і про таємничі беквотерз довелося випитувати хіба що в інших мандрівників – місцеві такого терміна не знали. Так от, беквотерз – то ціла мережа озер, лагун, каналів і річок. Мальовничих і не дуже, судноплавних і геть вузесеньких» [І. Карпа]. Зняття зі слова агнонімічності тут є мовним відображенням набуття нових знань.

Досліджуючи експресивність мовних засобів у тревелогах, не можна оминати увагою питань експресивного синтаксису. Подорож, розгортаючись у часі, має свою будову, логіку розвитку подій, свій особливий ритм зі схемами і несподіванками. Усе це відображується в синтаксичних конструкціях. За Н. Кондратенко виділяємо два базові принципи особливої синтаксичної організації тексту: синтаксичну надмірність і синтаксичну компресію. Найбільш поширеними засобами експресії виявилися різні види сурядності (від непередикативної до текстової), парцельовані звороти, риторичні питання й окличні речення. На рівні текстової сурядності авторки тревелогів створюють складні, багатогранні образи локусів. Для таких фрагментів тексту характерні синтаксичний паралелізм (різного ступеня повноти), анафора: «Ріо – це химерний ландшафт з великими і маленькими бухтами, затоками, лагунами, горами, скелями, прорізаними тунелями, білопіщаними пляжами, на яких засмагли бразильські діти з фавел грають у такий футбол, який не соромно показати на чемпіонаті світу. Ріо – це місто, де ростуть химерні рослини і фрукти, де живуть химерні птахи і тваринки. Ріо – це місто, де переплелися карнавальна розгульність і глибока побожність. Ріо – це місто Віри Вовк» [М. Гримич]. Синтаксична будова таких уривків має «стоп-кадровий» характер, що передає окремі грані міста Ріо-де-Жанейро. Разом це формує образ, позначений експресивністю переходів від одного враження до іншого.

Питання, які людина ставить сама собі, слугують також осмисленню подорожніх вражень, побаченого / зустріненого в дорозі: «На одному з віражів помічаю самотню жіночу фігурку в чорному. Жінка сидить посеред пустелі в позі лотоса. Цікаво, що вона тут робить? Медитує? Думає про вічне? Втекла від чоловіка та дітей і перепочиває в дорозі?» [І. Роздобудько]. Ці питання мають змішаний характер: їх можна сприймати і як діалог із собою, і з читачем, і як риторичні питання. Те саме стосується філософських питань: «І взагалі, навіщо люди йдуть світ за очі?» [Л. Воронина], — вони посилюють діалогічність і проблемність тексту. Риторичні питання викликає знайомство з психологією народів, особливо у випадку когнітивної відмінності від звичної ситуації: «Агов, де ж ви, канадські жлоби?» [Л. Воронина].

Поширеними синтаксичними засобами експресії є окличні речення. У зв'язку з тематикою тревелогів вони передають настрої мандрівників, викликаний новими враженнями і відчуттями: «Казка почалася!»

[Л. Воронина]; *«Під товстим шаром пухнастих залитих сонцем хмар уже потрохи витиналася Африка. Моя Африка!»* [А. Яременко]; *«А парк! Усім паркам парк! Місто фонтанів і скульптур, рідкісних чагарників, магнолій і камелій»* [Л. Олендій]. За нашими спостереженнями, найбільш насичений окличними реченнями тревелог «Листи з екватора» Анни Яременко, що пояснюється і екстремальністю африканського досвіду, і особливостями темпераменту авторки.

Розділ 3 «Вербальна репрезентація оцінки» присвячений дослідженню особливостей аксіологічного значення мовних одиниць у тревелогах. Мовні знаки з аксіологічним змістом є важливим компонентом тревелогів. Усю дійсність людина сприймає крізь антропоцентричні категорії «добре / погано». Великою мірою це стосується нової дійсності, нових вражень, якими наповнені подорожі.

Засоби вираження оцінки реалізуються на різних мовних рівнях. Лексичними носіями оцінок є мовні одиниці, у яких аксіологічний зміст становить один із компонентів значення: *«Нині всередині колишніх цехів містяться першокласні готелі, ресторани та музеї. Чудовий приклад того, як промислове місто можна перетворити на культурний центр, не змінюючи його історичного обличчя»* [І. Роздобудько]. На тлі загального опису перетворень міського простору оцінка втілюється в прикметниках *першокласні* і *чудовий*, певний оцінний зміст несе в собі також іменник *обличчя*, що уточнюється прикметником *історичне*. Іменники є носіями позитивної оцінки, наприклад, у вислові: *«...все це створювало атмосферу комфорту й благополуччя»* [Л. Воронина].

Оцінку здатні передавати також стилістично марковані іменники. Як правило, ступінь оцінки в таких випадках вищий, формулювання більш категоричне: *«впевнитись, що “світ малий”, що він може вміститися в долоні, і... які ми **кретини**, що, попри це, зменшуємо його з кожним роком штучно створеними катаклізмами»* [І. Роздобудько]. Лайливий іменник на тлі загалом нейтрального ідіостилю письменниці передає різку оцінку щодо негативного впливу людини на довкілля. Ця оцінка корелює з великим масштабом проблем і потребою будь-що привернути до них увагу.

Слід пам'ятати, що оцінний зміст слова в багатьох випадках виявляється тільки в контексті, поза ним з'ясувати оцінний знак неможливо, або визначення може бути неправильним: *«...філе ягняти у м'ятному желе, стейк лосося на грилі під соусом з горобини, малинове парфе з живицею (смолою дерева)... Можна не продовжувати, а одразу збожеволіти лише від споглядання цієї краси і спокійно померти, вважаючи, що вкусив “від древа пізнання”!»* [І. Роздобудько]. Лексичні одиниці *збожеволіти*, *померти* в цьому контексті передають позитивну смакову оцінку високого ступеня, проте поза ним така позитивна властивість цим словам не притаманна.

Носієм оцінного значення можуть бути ціле речення і більші за речення одиниці, наприклад: *«Господи, я вже й забула, що можна ось так просто, нічого не роблячи й майже ні про що не думаючи, дивитися, як кружляють високо в небі ластівки і бджола залазить всередину дзвіночка»* [Л. Воронина]. Опис не містить яскраво вираженої оцінної лексики, але загальне співвіднесення картини з людським досвідом робить зрозумілим той факт, що оцінка в цьому реченні передається і є позитивною.

Оцінка в контексті не завжди є однозначною. Дійсність у сприйнятті людини може поєднувати в собі різні риси, це відображено і в тревелогах: *«Так, тут спекотно, але температура завжди тримається однієї позначки – плюс 30. Помилка хоча б на один градус навряд чи можлива... І в цьому, незважаючи на температурні “плюси”, є один великий і нарешті знайдений мною “мінус”: після десяти днів перебування в дивовижній країні починаєш відчувати себе... законсервованим у слоїк зі східними солодоцями. Повітря не міняється, погода не міняється, вітер має один напрямок і не крутить свою стрілку в бік змін. Мабуть, така сама атмосфера панує в раю, в кінцевій крапці, якої прагнуть досягти грішники, малайзійці і... філософи. Тим же, хто не належить до жодної з цих категорій, час пакувати валізу»* [І. Роздобудько]. Надфразна єдність має складний комплекс оцінних засобів: лексична оцінка словами «плюс» і «мінус», слово *рай* з усталеною позитивною оцінкою, що тут переосмислюється, метафора *слоїк зі східними солодоцями*. Також відіграє роль увесь контекст, який задає неоднозначність сприйняття дійсності.

У дослідженні поділяємо оцінні засоби на загальнооцінні й частковооцінні. Загальні оцінки репрезентовані в тревелогах найтипівішими носіями відповідного змісту (*люблю / не люблю, подобається / не подобається*), що виконують частіше інформативну функцію. Більш деталізовано аксіологічне сприйняття світу представлено через часткові оцінки з тими їх різновидами, що виділені у класифікації Н. Арутюнової: 1) сенсорно-смакові, або гедоністичні (*«смачнішої піци не роблять навіть в Італії»* [Л. Воронина]); 2) психологічні (*«Будьте європейцями, котрим начхати на те, що їх дитьо поводить себе занадто розкуто. Не будьте батьками-росіянами, що готові вгріти дитину, бо зайвий раз посміхнулася незнайомцеві. Розслабтеся»* [І. Карпа]); 3) естетичні (*«...у невеличкій Австрії є безліч дивовижної краси міст»* [Л. Воронина]); 4) етичні (*«Перед поїздкою в Україну усіма порами шкіри жадібно всмоктую життєдайні джерельця ввічливості в італійських магазинах і вже задалегідь знаю – на рідній землі продавці й касири накриють мене хвилию байдужості, неввічливості й неприхованого хамства»* [Л. Олендій]); 5) утилітарні (*«Весь Едмонтон сплановано так, щоб людині у ньому було зручно»* [Л. Воронина]); 6) нормативні (*«...тут надто цивілізовані гори з їх акуратно огороженими*

стежинками й ідеально чистими коровами» [І. Карпа]); 7) телеологічні («*Майже все це входить до туристичної програми і здається достатнім для того, щоб поставити галочку: “Я там був”*» [І. Роздобудько]). Серед часткових оцінок відзначаємо високу поширеність сенсорно-смакової, зокрема в її найбезпосереднішому вияві – оцінці смакових відчуттів. Для сучасних українських жіночих тревелогів характерна емоційна оцінка, що передає типову ситуацію: подорож позначається зміною емоційних станів, а текст про подорож – динамікою мовних засобів, які ці стани відображають. Велику роль у знайомстві з новими просторами та предметами відіграють естетичні й утилітарні оцінки, що в досліджуваних текстах вербалізуються здебільшого прямо. Етичні та нормативні оцінки в низці контекстів зближуються, для їхньої вербалізації відіграють велику роль описові контексти (зображення позитивно чи негативно сприйманих ситуацій) і побудова антитез.

У розділі 4 «**Інтертекстуальність та інтермедіальність тревелогів**» розглянуто мовні засоби відповідної природи. Інтертекстуальні елементи в подорожній прозі мають значні формальні відмінності, їхнє вираження в тексті може бути різним за природою та обсягом: від мінімальної цитати («*Власне, і Гомеру не увсьому варто довіряти. Він називав моря, що оточують Крит з усіх боків, “винобарвними”*. Можливо, такими вони здавалися сліпому поетові на смак?» [І. Роздобудько]) до цілого тексту, інтегрованого в текст-реципієнт, як-от африканська казка «Змагання брехунів», що займає п'ять книжкових сторінок [Л. Воронина: 95–99] і повністю відтворює оповідь, особисто почуту авторкою від африканського режисера і письменника Тололви Моллела; при цьому інтертекст має своєрідне обрамлення, яким є розповідь про знайомство з казкарем, відомості про його плем'я масаї, діалоги з Тололвою, а також метатекстуальні коментарі.

Окремо варто звернути увагу на таке специфічне явище в тревелогах, як інтермедіальність. Авторки зустрічаються в подорожах із культурними фактами різних семіотичних систем, для потреб оповіді перекодовуючи їх у мовну форму, наприклад, у такий спосіб: «*По всьому периметру, ззовні і зсередини, висять надзвичайні полотна: зображення Діви з Сином, зібрані майже з усіх куточків світу. І всі Діви на них – різні. Полотен чи мозаїчних панно тут сотні, і на кожній СВОЯ мати з дитиною на руках. Особливо незвичайними здаються зображення з Китаю, Японії, Індії та Африки. На східних іконах – Божя Мати в кімоно, індійська – в сарі, “африканка”, звісно, має темний колір шкіри...»* [І. Роздобудько]. Такі фрагменти тексту дають змогу транслювати візуальні враження. Іншою семіотичною системою, перекодування з якої здійснюються в тексті, є скульптура: «*Ріо – це місто, на яке споглядає з висоти гори Корковаду Ісус-Іскупитель, опустивши голову донизу і розкинувши птахом руки, неначе збираючись пірнути в це місто»*

[М. Гримич]. Виявлено також численні інтермедіальні вкраплення з кіномистецтва, що дають змогу активізувати в мозку читача прецедентні зорові образи.

Інтертексти виконують у тревелогах низку функцій. Вони є елементами будови тексту (конструктивна функція), передають інформацію, апелюють до авторитетного джерела, установлюють міжкультурні зв'язки і розширюють культурну компетенцію читача. Вони сприяють повнішому зануренню в дійсність, а також формують образи побаченого; у певних випадках звернення до національної когнітивної бази також виконує функцію національного маркування, тобто окреслює авторку як представницю української лінгвокультурної спільноти. Також часто інтертексти творять різноманітну експресію, передають емоції та є засобами комізму. Загалом інтертекстуальні одиниці – важливі складники мандрівної прози.

ВИСНОВКИ

Сучасний український жіночий тревелог є своєрідним лінгвальним феноменом, когнітивно-дискурсивні та стилістичні особливості якого виявляються на кількох рівнях. У предметі зображення та авторському «Я» реалізовано такі важливі риси тревелогу: це документальний у своїй основі, але при цьому емоційно-експресивний текст про подорож (подорожі), написаний або принаймні остаточно сформований після її (їхнього) завершення з обов'язковою наявністю елементів авторської рефлексії. Тревелог спрямований на передачу людського досвіду подорожей і знайомства зі світом, причому передає не один тип досвіду, а його раціональні й емоційні компоненти в поєднанні. Його можна розглядати не лише як жанр, а і як нарративну стратегію. Авторське «Я» реалізується в потрібному амплуа автора-героя-оповідача, що зумовлює специфіку нарративу від першої особи. Провідними концептами, які становлять когнітивну основу тревелогу, є ШЛЯХ, МАНДІРІВНИК і ПРИГОДА, ситуативно втілюється також концепт ВИБІР. Відзначаємо міжстильовий характер тексту тревелогу: він має ознаки як художнього, так і публіцистичного стилів, може містити елементи наукового стилю. Для сучасних тревелогів характерна полістилістика мовних засобів.

Прагматична інтенція вплинути на почуття читача, а також передати власний досвід із якомога повнішим наближенням до реальних ситуацій зумовлює експресивність як визначальну характеристику тексту мандрівної прози. Поширеність експресивних засобів з інтенсивно-параметричним компонентом зумовлена потребою передати в мовній формі силу відчуттів, які пов'язані з набуттям нового досвіду та перебуванням у незвичних ситуаціях, потужність явищ, що їх спостерігав автор-оповідач, а також висловити такі невербальні у своїй основі, але важливі для психологічного сприйняття

подорожі фактори, як відстань, простір, час, кількість, повнота й т. ін. В образному компоненті мовлення привертає увагу широкий спектр семантичних груп метафор і порівнянь, при цьому вони належать до різних семантичних груп, передаючи багатогранність світу. Серед них зооморфні, предметні, речовинні та інші метафори наділяються символічним змістом. У цілому образні структури мають яскраво виражений антропоцентричний характер.

Стилістична експресивність зумовлюється інтеграцією в тексти тревелогів різностильових компонентів. Їхній характер і співвідношення залежать більшою мірою не від жанру, а від особливостей ідіостилу, але загальною прикметою українських жіночих тревелогів стає посилені колоквиалізація, а також стилістичний ефект поєднання в межах невеликого текстового відрізка мовних засобів із різними стилістичними характеристиками, що посилює експресію і дає авторові можливість для самопрезентації як креативної, багатовимірної мовної особистості.

Прикметною для тревелогів вважаємо експресивність іншомовного слова (екзотизмів, варваризмів, агнонімів), що вводиться в текст як репрезентант інакшої навколишньої дійсності в ході світопізнання. У цьому контексті виділяємо низку стратегій, що ними послуговуються автори: розкриття конотацій і асоціацій, які викликає певне слово, зіставлення їх із враженнями від дійсності, мовна гра, а також цілеспрямована концептуалізація мовної одиниці. Також варваризми переносять у текст експресію, якою вони наділені в мові-джерелі, і фрагменти картини світу, з якими вони там пов'язані.

Особливий ритм подорожей і психічну організацію вражень від них передають синтаксичні структури, серед яких найбільш поширеними засобами експресії виявилися різні види сурядності (від непередикативної до текстової), парцельовані звороти, риторичні питання й окличні речення. Сурядність утілює багатоманітність вражень від світу, їх швидку зміну; питання слугують діалогізації та активізації пізнавальних процесів; окличні речення серед інших типів мовних засобів є носіями емоційного змісту.

Текстову передачу вражень від світу неможливо уявити без аксіологічного складника. Оцінні мовні засоби реалізуються на різних мовних рівнях, носіями оцінного змісту можуть бути як слова, так і надслівні номінативні структури, а також речення і надфразні єдності. Окремі слова можуть набувати оцінного змісту саме в контексті подорожі та оповіді про неї, а в реченнях і їх сукупностях оцінність співвідноситься з фоновими знаннями.

Загальна оцінка передає цілісне враження від подорожей, а також ставлення до певних типів вражень, місць, до різних стилів подорожування. Часткові оцінки дають змогу деталізувати світосприйняття і співвіднести реальність із конкретними світоглядними аспектами особистості.

Інтертекстуальність та інтермедіальність установлюють зв'язки мандрівної прози з текстовим і взагалі культурним простором. Ці зв'язки ведуть і до нових, пізнаних у подорожі культурних феноменів, і до когнітивної бази авторів, яка сформувалася ще до мандрів й актуалізується в ситуаціях знайомства з новим за принципом уподібнення, пошуку аналогій. До тревелогів вводяться інтертекстуальні одиниці різної структури: від мінімальних цитат до цілих текстів. Джерелами їх походження є українська і світова культура. Українські за походженням інтертекстуальні одиниці в зіткненні з незвичною дійсністю можуть транслювати нові важливі знання і розширювати відомості про картину світу українців, але частіше «вписують» нові ситуації в традиційні мовно-культурні координати і цим посилюють експресію опису, створюють комізм або увиразнюють емоційні стани та емоційні реакції. Іншокультурні одиниці інтертекстуальності здебільшого репрезентують країни, про які оповідає авторка тревелогу, або принаймні пов'язуються з їхньою культурою. Вони доносять до читача інформацію про подорожні враження в повнішому обсязі й збагачують систему виражальних засобів мови новими знаками емоцій, досвідів, соціальних відносин тощо.

Із розвитком глобалізаційних процесів подорожі стають дедалі більш звичною справою для українців, тому зростає і зростатиме надалі кількість тревелогів. Лінгвістичний аналіз текстів такого типу даватиме змогу осмислити і мовні образи країн та народів, і мовну особистість українця / українки, який / яка їх пізнає, що й становить перспективу подальших студій у цьому напрямі.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Моштаг Є. С. Лінгвістичний аспект інтертекстуальності в сучасній мандрівній прозі (на матеріалі нарисів Лесі Ворониної «У пошуках Огопого») // Наук. записки. Сер. Філол. науки (мовознавство). Кіровоград, 2015. Вип. 138. С. 440–443.
2. Моштаг Є. С. Метафора як засіб репрезентації знань про світ у мандрівній прозі Ірен Роздобудько // Вісн. Харківського нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Сер. Філологія. 2016. Вип. 74. С. 89–92.
3. Моштаг Є. С. Мовні засоби оцінки в подорожній прозі Лесі Ворониної // Наук. вісник Міжнар. гуманіт. ун-ту. Сер. Філологія. Одеса, 2016. Вип. 22. С. 18–20.

4. Моштаг Є. С. Мовні засоби вираження емоцій в українській жіночій мандрівній прозі // Південний архів. Філол. науки. Херсон, 2017. Вип. 67. С. 41–44.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у зарубіжних виданнях:

5. Моштаг Є. С. Метафоризація нових знань про світ в африканському тревелозі Анни Яременко «Листи з екватора» // European Journal of Humanities and Social Sciences. Vienna, 2017. № 1 (Special Issue for Ukraine). P. 33–36.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Моштаг Е. С. Экспрессивность современного украинского женского тревелога / Е. С. Моштаг // Медиалингвистика. Вып. 5. Язык в координатах массмедиа : материалы I Междунар. науч.-практ. конф. (6–9 сентября 2016 г., Варна, Болгария). СПб., 2016. С. 240–242.

АНОТАЦІЯ

Моштаг Є. С. Стилiстично-дискурсивна характеристика сучасної жiночої мандрiвної прози. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.01 – українська мова. – Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків, 2017.

Розглянуто мовні аспекти українських жіночих тревелогів, що вийшли друком у 2010–2016 рр. Уточнено використання терміна «тревелог» і виявлено стилістично-дискурсивні особливості низки українських текстів цього жанру. Визначено антропокультурні домінанти досліджуваних текстів, які реалізовані на текстовому рівні. Наголошено на експресивності як невід’ємній ознаці тревелогу, зумовленій прагматичною інтенцією вплинути на почуття читача, передати власний досвід із якомога повнішим наближенням до реальних ситуацій. Виокремлено інтенсивно-параметричну, образну та стилістичну експресивність, типологізовано вживані в тревелогах метафори. Класифіковано загальні й часткові оцінки, відзначено їхній когнітивний зв’язок з уже наявним і новим досвідом особистості, виявлено найтиповіші засоби їх вербалізації. Показано роль у тревелогах інтертекстуальності й інтермедіальності, що встановлюють зв’язки мандрівної прози з текстовим і взагалі культурним простором; розглянуто відповідні мовні засоби за природою та джерелами походження.

Ключові слова: тревелог, мова сучасної української прози, експресивність, метафора, оцінка, інтертекстуальність.

АННОТАЦИЯ

Моштаг Е. С. Стилистико-дискурсивная характеристика современной женской прозы о путешествиях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.01 – украинский язык. – Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды, Харьков, 2017.

В диссертации рассматривается современный украинский женский трэвелог как своеобразный языковой феномен, анализируются его дискурсивные и стилистические особенности. Показано, что в предмете изображения и авторском «Я» реализованы следующие важные черты трэвелога: это документальный в своей основе, но в то же время эмоционально-экспрессивный текст о путешествии (путешествиях), написанный или по крайней мере окончательно сформировавшийся после ее (их) завершения с обязательным наличием элементов авторской рефлексии. Трэвелог направлен на передачу опыта путешествий и знакомства с миром, причем передает не один тип опыта, а его рациональные и эмоциональные компоненты в сочетании. Его можно рассматривать не только как жанр, но и как нарративную стратегию. Авторское «Я» реализуется в тройном амплуа автора-героя-рассказчика, что определяет специфику нарратива от первого лица. Отмечен межстилевой характер текста трэвелога: он имеет признаки как художественного, так и публицистического стилей, а для современных трэвелогов особенно характерна полистилистика языковых средств.

Прагматическая интенция повлиять на чувства читателя, а также передать собственный опыт с как можно более полным приближением к реальным ситуациям актуализирует экспрессивность как определяющую характеристику текста прозы о путешествиях. Распространенность экспрессивных средств с интенсивно-параметрическим компонентом обусловлена потребностью передать в языковой форме силу ощущений, связанных с приобретением нового опыта и пребыванием в необычных ситуациях, силу наблюдаемых явлений, а также выразить такие невербальные в своей основе, но важные для психологического восприятия путешествия факторы, как расстояние, пространство, время, количество, полнота и т. п. В образном компоненте высказываний выявлен широкий спектр семантических групп метафор, при этом они принадлежат к различным семантическим группам, передавая многогранность мира. Среди них зооморфные, предметные, вещественные и другие метафоры наделяются символическим содержанием. В целом, образные структуры имеют ярко выраженный антропоцентрический характер.

Стилистическая экспрессивность проявляется в интеграции разностилевых компонентов. Их характер и соотношение зависят в большей степени не от жанра, а от особенностей идиостиля, но общей приметой украинских женских трэвелогов является коллоквиализация, а также сочетание в пределах небольшого текстового фрагмента языковых средств с разными стилистическими характеристиками, что усиливает экспрессию и дает автору возможность для самопрезентации как креативной, многомерной языковой личности.

Показано, что для трэвелогов характерна экспрессивность иноязычного слова (экзотизмов, варваризмов, агнонимов), которое вводится в текст как репрезентант окружающей действительности в ходе познания, а также привносит в текст экспрессию, которой оно наделено в языке-источнике.

Особый ритм путешествий и психологическую организацию впечатлений от них передают синтаксические структуры, среди которых наиболее распространенными средствами экспрессии являются разные виды сочинительности (от непредикативной до текстовой), парцеллированные обороты, риторические вопросы и восклицательные предложения.

Текстовую передачу впечатлений от мира невозможно представить без аксиологической составляющей. Оценочные языковые средства реализуются на разных языковых уровнях, носителями оценочного содержания могут быть как слова, так и составные номинативные структуры, а также предложения и сверхфразные единства. Отдельные слова могут приобретать оценочный смысл именно в контексте путешествия и рассказа о нем, а в предложениях и их совокупности оценочность соотносится с фоновыми знаниями. Общая оценка передает целостное впечатление от путешествий, а также отношение к определенным типам впечатлений, мест, к разным стилям путешествия. Среди частичных оценок отмечаем высокую распространенность сенсорно-вкусовой, в том числе в ее самом непосредственном проявлении – оценке вкусовых ощущений. Для современных украинских женских трэвелогов характерна также эмоциональная оценка, передающая типичную ситуацию: путешествие сопровождается динамикой эмоциональных состояний. Большую роль в знакомстве с новыми пространствами и предметами играют эстетические и утилитарные оценки, которые в исследуемых текстах вербализируются в основном прямо. Этические и нормативные оценки в ряде контекстов сближаются, для их вербализации играют большую роль описательные контексты (изображение положительно или негативно воспринимаемых ситуаций) и построение антитезисов.

Проиллюстрировано, что интертекстуальность и интермедальность устанавливают связи прозы о путешествиях с текстовым и в целом культурным пространством. Эти связи ведут и к новым, познаваемым в путешествии культурным феноменам, и к когнитивной базе авторов, которая

сформировалась еще до путешествий и актуализируется в ситуациях знакомства с новым по принципу уподобления, поиска аналогий. В трэвелогии вводятся интертекстуальные единицы разной структуры: от минимальных цитат до целых текстов.

Ключевые слова: трэвелог, язык современной украинской прозы, экспрессивность, метафора, оценка, интертекстуальность.

SUMMARY

Moshtagh Ye. S. The Stylistic-discursive Characteristics of Modern Women's Prose about Travels. – Manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Philology, speciality 10.02.01 – Ukrainian Language. – H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Kharkiv, 2017.

The thesis is devoted to the linguistic aspects of the Ukrainian women's travelogues published in 2010-2016. The use of the term 'travelogue' has been specified and the stylistic-discursive features of a number of the Ukrainian texts of this genre have been identified. The anthropocultural dominantes of the investigated texts, which are implemented on a text level, have been determined. The expressiveness has been emphasized as an indispensable sign of travelogues caused by the pragmatic intention to influence the reader's feelings, to transfer one's own experience with the greatest possible approximation to real situations. Intensive-parametric, figurative and stylistic expressiveness has been singled out; metaphors used in travelogues have been typologized. General and partial assessments have been classified, their cognitive connection with the existing and new experience of the individual has been highlighted, and the most common means of their verbalization have been revealed. The thesis elucidates the role of intertextuality and intermedia in travelogues which establish the connection between prose about travels and textual and cultural space in general; the relevant language means by nature and sources of origin have been considered.

Key words: travelogue, language of modern Ukrainian prose, expressiveness, metaphor, assessment, intertextuality.

Відповідальний за випуск
кандидат філологічних наук, доцент Трифонов Р.А.

Підписано до друку 16.11.2017. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк цифровий.
Ум. друк. арк. 0,9. Наклад 100 пр. Зам. № б/н.
Надруковано СПД ФО Степанов В. В., м. Харків, вул. Ак. Павлова, 311
Свідоцтво про державну реєстрацію В00 № 941249 від 28.01.2003р.

